

Johan Steenbergen werd op 7 december 1886 te Meppel geboren als jongste kind uit het huwelijk van Jan Steenbergen en Sophie Catharine Marie Brümmer; hij werd genoemd naar zijn grootvader Jan Steenbergen.

Vader Jan Steenbergen dreef een textiel- en modezaak in de Hoofdstraat te Meppel. Voor het weinige, hetgeen bekend is over de ouders van Jan Steenbergen, moge verwezen worden naar de levensbeschrijving van zijn broer Geert (II-D). Jan Steenbergen, geboren op 17 september 1856, overleed te Meppel op 12 juni 1904. Zijn welvarende bedrijf had een nevenvestiging in Zwolle. Het beheer van twee zaken op een treinafstand van een uur (!) was teveel voor de niet robuuste Jan Steenbergen. De leiding van het bedrijf in Zwolle werd dan ook in handen gelegd van zijn aangetrouwde neef Dirk Roelof van Wermeskerken, gehuwd met Aaltje Steenbergen (zie III-E4). In de tak van Geert Steenbergen zijn slechts twee verhalen bekend gebleven over Jan Steenbergen. In de eerste plaats dat zijn nichtje Eleonora als kind wat bang was, als zij hem een zoen moest geven: "Oom Jan" had een baard die kriebelde. En voorts dat Jan Steenbergen in een strenge winter (1890?) een bevroren oor had opgelopen, en dat ieder jaar, wanneer het vroom, er weer een klein stukje van dat oor afging. Een verhaal, dat Geerts kleinzoons Ehrhardt zeer fascineerde. Het niet meer gave oor bedreigde overigens zijn incognito als Sinterklaas.

Moeder Sophie Catharina Marie Brümmer is op 25 januari 1857 geboren in het dorpje Menslage, gelegen op de grens van het Koninkrijk Hannover en het Groothertogdom Oldenburg, als dochter van de "Hofbesitzer" Hermann Diedrich Brümmer en Marie Adelheid Mayer. Een van haar broers trok naar Nederland, zoals zovelen uit dat deel van Duitsland deden, om in de kledinghandel werkzaam te zijn. Sophie zou na haar schooltijd naar een pensionaat gaan voor de voltooiing van haar opvoeding, maar broer Fritz in Utrecht kon zijn flinke en knappe zusje goed gebruiken om zijn vrijgezellen-huishouding te bestieren. Volgens haar latere verhalen hield ze ook een oogje op de winkelkassa en fungeerde, onbewust misschien, in Utrechtse straten als mannequin van de chique modezaak op de Oudegracht. Geen wonder dat een jongeman die in de zaak van haar broer in opleiding was, Jan Steenbergen uit Meppel, een oogje liet vallen op de blonde schone uit Duitsland, die hem weldra als zijn vrouw naar Meppel volgde.

Zij overleefde haar man meer dan veertig jaar, en stierf op 19 januari 1949 in den Haag.

Johan Steenbergen was de jongste uit een gezin van drie kinderen. De andere kinderen waren: Hermann Diedrich, geboren te Meppel op 21 augustus 1883, Wilhelmine Marie Adelheid, geboren te Meppel op 12 januari 1885.

In het kleine Meppel van het einde van de 19de eeuw had Johan Steenbergen prettige kinderjaren, verward door zijn moeder, katekwaad uitbalend met zijn loezemvriend Freerk Dijkers, broer van zijn latere zwager Jacob J. Dijkers. Ook daarbij bleek zijn mensenkennis al, getuige het verhaal dat zij eens een pakje maakten met het opschrift "zending van de heer Faberij de Jonge (goudsmid) aan de heer Jacob van Meegeren". en dat op straat legden. Zij keken wie het oppakte en vroegen onschuldig: ei 'ie wat 'evund'en?'. Handelsgeest, later zo belangrijk in zijn leven, vertoonde hij al als kleine jongen, door op een verkoping een bos potloden te kopen, en die met grote winst aan zijn familieleden te verkopen.

Ook zijn filantropische instelling bleek al vroeg. Wanneer hij bij het boodschappen doen "één ballechien" kreeg, wilde hij die steeds onder het personeel in de zaak verdelen. Ook bleek dit toen hij als kind op vakantie in Menslage een van zijn oom gekregen Groschen geven wilde aan een vrouw die liep te huilen bij haar afgebrande huisje.

Geregeld contact werd onderhouden met de vele familieleden uit de omgeving van Meppel. Op marktdag kwam herhaaldelijk oom Roelof Steenbergen uit Zuidwolde naar de stad en bleef dan bij het gezin van neef Jan en nicht Sophie eten. Als het hem heel goed smaakt had, maakte hij zijn gastvrouw een compliment, dat niet altijd even goed uitviel, b. v. toen hij (met Drents accent) constateerde: "Al 'ad ik nou voor een dubbeltien verèt'n, dan 'ad ik niet lekkerder kunnen èt'n". Wel een bewijs dat ook in die tijd een "dubbeltien" geen royale maaltijd op kon leveren.

Met Johans oom Geert en diens gezin in Zwolle was de relatie hartelijk. Op Hemelvaartsdag nodigde oom Roelof de Meppeler Steenbergens, vaak in combinatie met Zwolse Steenbergens en Van Wermeskerkens uit voor een dagje op zijn boerderij, waar hij woonde met zijn vele dochters, enige zoon, en zijn beide zusters (de oudtantes Catharina Sophie en Rensje).

Voor het eten moest oom dan even "achter de pette kroep'n" en de hele kring zweeg of bad, hetgeen kleine Alida van Wermeskerken eens de opmerking ontlokte: "Nou slapen ze allemaal". Na het eten maakte men gezamenlijk een wandelingetje over het land, dat oom met eigen hand ontgonnen had.

Op zijn oude dag kon Johan zich nog — naar goed Steenbergens gebruik — tranen lachen bij de herinnering aan een bezoek van oom Roelofs a. s. schoondochter, die met moeder en zusters in Meppel haar uitzet kwam bestellen, natuurlijk bij de firma Steenbergen in de Hoofdstraat. Uiteraard moesten de struise dochters allemaal op hetzelfde moment naar het "achteruut". De eerste constateerde het "bezet", waarop zij zich omdraaide naar de achter haar staande zuster met "dr zit er ien op", welke opmerking van mond tot mond de hele rij langs werd doorgegeven of dat iets heel bijzonders was.

Ook met de Steenbergens in het buurhuis, waar Hendrik Jan (neef van Jan) met zijn vrouw (ook alweer familie van de Steenbergens, dit keer via grootmoeder Tuin, zie III-E en F), een sigarenhandel annex grutterij dreef, was de relatie hartelijk. Voor hun dochter Femmigje bleef de buurfamilie Steenbergen jarenlang een tweede thuis.

Een bijzondere rol in het familieleven is zeker ingenomen door Johanna Elisabeth Steenbergen, geb. Meppel 1 november 1854, gest. den Haag 22 mei 1926. Johans zeer zelfbewuste tante Jo, in de familie ter onderscheiding van een meer met uiterlijk schoon bedeelde naamgenote, "lelijke Jo" genoemd.

Johan Steenbergen

Sophie Catharine Marie Steenbergen-Brümmer; geb. 1857, gest. 1949

Naar de opvatting van die tijd was ze heel goed terecht gekomen: een zwager van haar oom, ds. Uiterwijk Tuin, de ongehuwde ds. Hobus, predikant in een Noordhollands dorp, nodigde haar uit in de pastorie zijn huishouding te leiden. Regelmatig kwam ze bij het gezin van haar broer in Meppel logeren. Haar beide nichtjes Wilhelmine en Eleonora gaf zij op hun achttiende verjaardag een gouden horloge. Eleonora heeft het hare tot enkele jaren voor haar dood gedragen. Toen Johanna Elisabeth, wat ouder en financieel zelfstandig, in staat was zelfstandig in den Haag een étage te bewonen, bleef zij de gastvrije tante voor haar neef Hermann, die toen in Delft studeerde, en voor Wilhelmine, die graag eens met een vriendin een weekje in de grote stad ging logeren. Toen later haar broer Jan in Meppel overleden was en diens weduwe Sophie "de kinderen uit huis had", betrok deze een étage beneden Johanna Elisabeth op de Haagse Regentesselaan. Zodoende bleef "Tante Jo" in de familie en zag weer een jongere generatie de trap opkomen naar haar rijkelijk volle zitkamer, die zij in latere jaren deelde met een eenzame vriendin, de voor 't begin van de kinderen van Wilhelmine Steenbergens "stokoude" juffrouw Schuch (ze was 70 jaar). Johanna Elisabeth zal zich aangetrokken hebben gevoeld tot deze oud-gouvernante door de sfeer van cultuur en maintien, die zij om zich heen verspreide.

Zelf was zij meer sociaal geïnteresseerd: de vrouwenemancipatie had haar belangstelling, de pas opgerichte verbruikerscoöperatie "Eigen Hulp" steunde zij. In het kerkelijk leven van de Haagse Remonstrante Gemeente leefde zij intens mee, maar ook was zij ontvankelijk voor het evangelie van het socialisme, dat zij in het klein meende te kunnen toepassen, wat haar in de familie de faam van "Prinzipienreiterin" bezorgde: een dienstmeisje had iets uit het washok gestolen — tante Jo trok erop uit en kwam met een pak kousen en ondergoed voor de delinquente thuis.

Johanna Elisabeth was een van die sterke Steenbergens-vrouwen, die niet nagelaten heeft indruk op Johan te maken. Haar leven stond geheel in het teken van zorg voor anderen.

Naast al deze familieleden was er een grote stoet van Steenbergens, van Wermeskerkens, Tuinen, Meijbomen en Keuzen (zie III-E en F), met wie eveneens het familiecontact onderhouden werd. Temidden van dit alles bleef de verlegen Johan wat in de schaduw van zijn oudere, zeer serieuze, leergierige broer Hermann. Want leergierig was Johan bepaald niet. Toen hij voor het eerst naar school moest, verstopte hij zich op de zolder. Hij deed niet erg zijn best, en ook de H. B. S. was geen succes, ondanks zijn grote bekwaamheid in het spieken en het feit dat hij zijn wiskunde nog voldoende wist te houden, door om de grappes van de wiskundeleraar nadrukkelijk hard te lachen.

Toch wist hij het eindexamen 3-jarige H. B. S. te halen, zij het niet zonder de voorspraak van zijn broer Hermann *).

In deze jaren overleed zijn vader (1904); de zaak werd door diens weduwe voortgezet. Aanvankelijk floreerde de firma Steenbergens — Söfie, zoals haar man haar placht te noemen, had een groot zakelijk inzicht — maar als zo vaak dreigde de weduwe het slachtoffer te worden van een ambitieuze en oneerlijke medewerker. Het was steeds de bedoeling geweest dat Johan in de zaak zou komen; Hermann Diedrich was inmiddels een andere richting opgegaan en studeerde chemie aan de Polytechnische School te Delft, de voorloper van de Technische Hogeschool. Veel animo voor het bedrijf had Johan niet, hij kreeg ook weinig zelfstandigheid van de chef, die de dagelijkse leiding had. Toen bleek dat Johan zich meer tot de fotografie dan tot de textiel aangetrokken voelde, besloot Sophie in overleg met Johans voorged Eilmann, houthandelaar te Zaandam en neef via de Brümmer, de zaak in Meppel op te geven. De grote opheffingsuitverkoop was een kolfje naar de hand van Johan en zijn boezemvriend, de eveneens zeer commercieel ingestelde en inventieve Freek Dikkers. In de Meppeler Courant verscheen de ene advertentie na de andere: Haast U! Een enorme lap katoen "totale uitverkoop" over de breedte van het hele huis, bedekte de gevel boven de winkel. Nog een halve eeuw later circuleerde het verhaal in de tak van Geert Steenbergens dat velen (de firma had een klantenkring van Urk tot Nieuw-Amsterdam en Hardenberg), nog jaren gezocht hebben onder, of beter in, het zwart laken, waarvan een veel te grote hoeveelheid in het bedrijf aanwezig was en dat als de zogenaamde nieuwste mode grif werd verkocht.

Ondertussen had Johan ook al eigen zaken en droomde een eind weg: voor zijn eigen fabriek had hij al een handelsmerk ontworpen: een opgaande zon in een ondergaande maan — later zichtbaar op alle producten van de Ihagee Kamerawerke te Dresden. Hij huurde een pakhuis in een smal straatje, de Keutelsteegje te Meppel. Een heel hoog, ondiep gebouwtje, waarvan de eerste verdieping als "kantoor" en de tweede als "magazijn en expeditie" voor zijn handel in fotoestellen en grammofoons diende. Enige show gaf hij daar weg: als er reizigers verwacht werden riep hij een paar straatjongens binnen, die voor een paar centen op de "afdeling expeditie" lawaai maakten, teneinde de beneden-zittende reizigers de indruk te geven dat er veel om ging. Eenmaal op zijn praatstoel kon de haast tachtigjarige consul Johan Steenbergens in een kring van steeds gretig luisterende gasten nog met veel smaak vertellen over zijn eerste handelssuccessen, bijvoorbeeld hoe hij aan een bejaarde vrijgezel van onverdacht orthodoxe huize een grammofoon verkocht, die " 't hijgend hert" kon reproduceren, maar dan in een tempo dat meer aan een vlotte galop dan aan een psalm deed denken.

Aan de andere kant was Johan ook in die jaren nog zeer verlegen: hij durfde nauwelijks op zondag op het postkantoor te gaan vragen of er post was, hetgeen in die jaren toch zeer gebruikelijk was, aangezien het postkantoor 's zondagsochtens een korte tijd officieel open was.

De familie zag er niet veel in. Oudtante Rensje zei tegen zijn moeder, na het pakhuis gezien te hebben, dat zij hoopte dat het hem toch goed zou mogen gaan, en "Sophiechien, dat ie nog iens út die stege vandoan kroep'n" mocht.

Voogd en oom Jan Eilmann raadde zijn nicht de jonge koopman een redelijke kans te geven en wel in een stad, waar de keus "textiel of fotografie" hem duidelijk geboden werd. Dresden had zowel een "Schneiderakademie" — voor Johan al dadelijk onsympathiek wegens "die kerels, die met gekruiste benen op een tafel zaten te werken" — als verscheidene fabrieken voor fotoestellen. De keus viel definitief uit ten gunste van de fotografie en Johan werd volontair bij Ernemann.

In 1912 na de bruiloft van zijn zuster Wilhelmine op 27 januari met de zee-officier Jacob Jan Dikkers (luitenant-ter-zee 2e klasse) begon Johan zelf een bedrijf van fotoestellen in Dresden: De Ihagee (Industrie und Handelsgesellschaft) Kamerawerke, dat uit zou groeien tot een concern van wereldformaat. Zover was het echter nog lang niet. Wel nam Johan nogal wat personeel aan en maakte hij veel reclame. Zijn moeder steunde hem financieel, enigszins tegen de zin van Johans voormalige voogd, maar het lukte hem ook krediet te krijgen bij de Dresdner Bank, terwijl zijn vriend Kuipers, een jong Nederlands ingenieur, het bedrijf ook financieel steunde. Voor dit laatste bleef Johan ir. Kuipers zijn leven lang dankbaar.

Aan de eerste periode van de Ihagee kwam een ontijdig einde door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914. Zijn personeel, onder wie de onmisbare "uitvinder" en een aantal bazen, moest naar het front. Hij keerde terug naar Nederland, en wel naar den Haag waar zijn moeder na 1915 een étage onder "Tante Jo Steenbergens" op de Regentesselaan bewoonde. Vanuit den Haag zette Johan zijn zaken voort, o. a. met Rusland. In 1916 was hij alweer in Dresden.

Na de oorlog kwam een associatie tot stand met technische specialisten van een fabriek, die de oorlog niet had overleefd. Johan Steenbergens verkreeg en behield de meerderheid van de aandelen. De beginjaren waren moeilijk, in 1920 was hij levensgevaarlijk ziek, hij moet onder bijzonder armoedige omstandigheden — soms kreeg hij tijden geen warm eten, behalve wanneer hij een klant mee uit eten nam — ongelukkig hard hebben gewerkt en met succes. Zijn zakentalent kwam tot volle ontplooiing. Met innige voldoening kon hij b. v. later vertellen dat hij eens, toen het maken van nieuwe toestellen na de oorlog nog niet mogelijk was, met een partij slechte lenzen was blijven zitten, maar dat hij deze door een goede reclame zonder problemen had weten te slijten als voorzetlenzen, die een "künstlerische Unschärfe" gaven.

*) Het is verleidelijk bij de beschrijving van het leven van familieleden aan vergelijkbare situaties te denken. Zo dringt zich hier het verhaal op dat het Hein Ehrhardt in de eerste klas van de H. B. S. in Goes overkwam, dat de wiskundeleraar tegen hem zei: "Ik zal je maar een negen geven, want je bent een broer van je broer". Voor die broer was een negen kennelijk gebruikelijk.

Onder de vindingen van de Ihagee dient, naast de simpele "Paff" uit de beginjaren, genoemd te worden de "Exacta", de eerste kleinbeeldcamera met spiegelreflex. Een toestel van internationaal erkende zeer hoge kwaliteit.

Johan Steenbergen gebruikte de Exacta zelf ook — hij liep graag met het handige toestel op zijn buik — maar kon het nauwelijks op technische mérites beoordelen. Dat liet hij aan de specialisten van zijn bedrijf over. Zijn eigen verdienste lag op het commerciële vlak, zijn hobby was de reclame. Toen er een nieuw fabriekscomplex verrezen was, sierde een afbeelding daarvan het reclamedrukwerk met als onderschrift "Wenn tausend Hände nicht mehr ausreichen". Speculerend op de lezer aan wie het in zijn bewondering zou kunnen ontgaan, dat 1000 handen 500 arbeiders vertegenwoordigen.

Een volledige beschrijving van de zakelijke ontwikkeling van de Ihagee Kamerawerke valt enigszins buiten het raam van dit boek, bovendien ontbreken hiertoe ook de nodige gegevens.

Met de vooruitgang van het bedrijf verbeterden ook de levensomstandigheden van Johan Steenbergen. Hij woonde in een behoorlijk appartement, terwijl zijn huishouding elke ochtend werd gedaan door een Frau Geisler. Zijn contacten werden ruimer, hij kreeg vele relaties in Dresden, hij begon partijen te geven in zijn appartement. Frau Geisler was daarbij later vaak aanwezig; Johan stelde haar dan voor, en sprak haar de gehele partij aan met "Frau Baronin".

Een bewijs dat het hem goed ging, was ook dat hij in 1928 benoemd werd tot Honorair-Consul der Nederlanden te Dresden. Een functie die ook voor zijn latere leven van groot belang zou blijken te zijn.

Een andere aanwijzing voor de groeiende betekenis van de Ihagee Kamerawerke was het bezoek dat Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden aan de fabriek bracht. Uiteraard gaf Johan de Prins een toestel voor diens dochter, de jonge Prinses Juliana mee.

Op 19 oktober 1931 trad Johan Steenbergen, 45 jaar oud, in het huwelijk met de Duits-Amerikaanse Elisabeth Nussbaum, geboren te San Fransisco 21 september 1887, gestorven te Bonn 30 september 1948. Haar vader was hoogleraar in de biologie te Bonn, haar moeder, geboren in San Fransisco, behoorde tot de Amerikaanse familie Sutro. Zij had drie broers, waarvan er een als medicus hoogleraar in Bonn was, en een zuster, die met een Nederlander (Bendien) gehuwd was.

Het ging het echtpaar goed in Dresden, zij waren er zeer gelukkig. Na enige tijd kochten zij een fraai huis aan de Justinenstrasse, waar de tuin een grote hobby van Johan was.

Het contact met de naaste familie bleef sterk. Moeder Sophie was na het overlijden van haar schoonzuster Johanna Elisabeth Steenbergen*), in 1926, met haar ongetrouwde zoon Hermann Diedrich, als scheikundig ingenieur, directeur van de Keuringsdienst van Waren eerst te Eindhoven en later te Nijmegen, gaan samenwonen. Zuster Wilhelmine was na enkele Indische jaren met haar gezin (dochter Sophie Jeanne Erna was op 15 juli 1913 in den Helder en zoon Aart Jan op 6 december 1917 te Soerabaja geboren), eerst in den Haag en later in den Helder woonachtig. Vacanties werden ook vaak gezamenlijk met moeder Sophie, met wie ook Johan een sterke band had, doorgebracht.

Op 25 januari 1937 werd, nog in volle fleur, de 80ste verjaardag van Sophie en de zilveren bruiloft van het echtpaar Dijkers gevierd. Daarbij waren, behalve de naaste verwanten, ook aanwezig Catharina Johanna Steenbergen-Lange, Eleonora Johanna Ehrhardt-Steenbergen en Femmigje Steenbergen. Enkele foto's herinneren aan dit familiediner; helaas vertonen zij een "künstlerische Unschärfe".

Donkere wolken begonnen zich echter weer af te tekenen bij de nadering van de Tweede Wereldoorlog; voor Johan des te gecompliceerder, omdat zijn vrouw van Joodse afkomst was.

In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog wist Johan Steenbergen, zeker niet zonder gevaar, veel te doen voor in nood verkerende landgenoten, waarbij hij zelfs tot in de concentratiekampen wist door te dringen.

Toen Nederland in de oorlog betrokken werd, werd Johan als Consul in Friedrichshafen aan de Bodensee geïnterneerd. Dankzij hulp uit Dresden duurde deze interneringsperiode niet lang, en hij keerde spoedig terug naar Dresden. Al gauw was het duidelijk dat zijn positie daar bijzonder moeilijk werd. Hij wist echter te bereiken dat hij als diplomatiek vertegenwoordiger uitgewisseld kon worden, waarbij ook de Amerikaanse nationaliteit van zijn vrouw een rol speelde. Het bedrijf — inmiddels van wereldformaat — en ook zijn overige bezittingen moest hij achterlaten. Eén koffer mochten zij meenemen. Desondanks pakte zijn vrouw er twaalf en zij slaagde er inderdaad in deze over de grens te krijgen. Eerst bracht het echtpaar enkele weken in Holland door, daarbij de 85ste verjaardag (12 januari 1942) van Johans moeder meemakend, en daarna bereikte het echtpaar zonder problemen en met 12 koffers, via Zwitserland, de Verenigde Staten.

In Amerika meldden zij zich uiteraard onmiddellijk op de Nederlandse Ambassade met een verzoek om bijstand. Op weg daarheen zei de nog voor kort zeer rijke fabrikant Johan: "Kijk Liss, nu hebben we nog juist geld genoeg voor een buskaartje naar de Ambassade, maar we kunnen ook een ijsje kopen en gaan lopen. Zullen we dat maar doen?" Hetgeen geschiedde. Op de Ambassade kreeg Johan te horen: "Meneer Steenbergen, zoals U zijn er honderden". Na dit mislukte bezoek constateerde Johan dat dit de mooiste dag van het leven van zijn vrouw en hemzelf was, het kon n.l. niet erger worden. Financieel ontving hij steun van een klant van wie hij geld kon lenen, terwijl de familie van zijn schoonzuster Sutro het echtpaar in San Fransisco opnam. Werk vond hij, aanvankelijk als volontair, op het Nederlands Consulaat te San Fransisco.

Veel vriendschap ondervonden Johan en Liss van zijn achterneef Henri van Wermeskerken en diens vrouw Alice in New York. Henri was al in de twintiger jaren naar Amerika geëmigreerd, en daar met veel succes bij de firma Levi in "blue jeans" werkzaam. Briefcontact met de familie in Holland werd via een uit Duitsland naar Zwitserland uitgeweken Nederlands consul onderhouden.

In 1945 werd Johan Steenbergen uit Amerika voor geallieerde dienst in het bezette Duitsland teruggeroepen. Zijn vrouw volgde hem enige tijd later.

ir. Hermann Diedrich Steenbergen
geb. 1883, gest. 1945
foto 1929

Johan vond zijn broer Hermann Diedrich bij zijn terugkeer niet meer in leven. Gezien ook de sterke verbondenheid van Johan met zijn broer, lijkt het juist hier nog even nader in te gaan op de persoon van Hermann Steenbergen.

Ir. Hermann Diedrich Steenbergen leeft in de herinnering van hen die hem gekend hebben voort als een trouw vriend, een intelligente en integere figuur, maar ook als iemand die een wat nerveuze en onzekere indruk maakte. Deze onzekerheid moet bij sollicitaties in de weg hebben gestaan, waardoor het enige tijd geduurd heeft voor hij een positie bereikte die bij zijn bekwaamheden paste: directeur van de Keuringsdienst van Waren te Eindhoven. Zijn bestaan in Eindhoven als voorbeeldig chef en gewaardeerd collega, ijverig verenigingsbestuurder en trouw bezoeker van de Vrijzinnige kerkdiensten, geborgen in de dagelijkse zorg van zijn moeder met wie hij samenwoonde, werd twee keer hardhandig ontworcht en wel in de dertiger jaren toen Hermann, overtuigd liberaal en lid van de groepering "Vrijheid door Democratie", zijn verontwaardiging voor het optreden van Hitler in het hem zo vertrouwde buurland met een kleine attaque moest bekopen. Dat in die crisisjaren het keuringsgebied Eindhoven werd opgesplitst, de dienst opgeheven en de directeur op wachtgeld werd gesteld, heeft zijn gezondheid zeker opnieuw een schok gegeven. Hij hield zich evenwel staande, schreef een boek (Bestrijding van bedriegerij en knoeierij met koopwaren, uitgegeven bij N. Samson N. V. te Alphen aan den Rijn, f. a. : b9), en aanvaardde na enige tijd een zware post: directeur van de Keuringsdienst van Waren te Nijmegen. Met zijn oude moeder verhuisde hij naar Nijmegen.

*) Aan de begrafenis van Johanna Elisabeth Steenbergen herinnert het navrante verhaal, dat de begrafenisondernemer na afloop zijn hoofd in het rijtuig van de naaste verwanten stak en vroeg: "Is het naar genoeg geweest?"

In Nijmegen kreeg hij het alras zwaar te verduren, toen de n. s. b. -burgemeester zijn macht uitbreidde. Van de hoofden van de gemeentelijke diensten en bedrijven werd geëist, dat zij mede zouden werken aan de "Arbeitseinsatz", door uit hun personeelsleden een aantal op te geven voor transport en tewerkstelling in Duitsland. Op een vergadering besloten de genoemde hoofden unaniem te weigeren. Die avond — zijn moeder en het dienstmeisje sliepen al — werd Hermann telefonisch gewaarschuwd onmiddellijk zijn huis te verlaten. Hij kon nog juist zijn moeder op de hoogte brengen en ondanks het feit dat de volle maan zijn vlucht niet begunstigde — na acht uur zonder speciale Ausweis op straat te komen was ten strengste verboden en dus levensgevaarlijk — bereikte hij ongezien het gebouw van de Keuringsdienst, vanwaar hij de volgende ochtend vroeg in de auto van een keurmeester meereed. Het is kenmerkend voor zijn moeder, dat zij zich bij de huiszoeking die nacht niet opwond en de volgende dagen kalm alle maatregelen nam voor een langdurig verblijf bij haar dochter die in den Haag woonde, nadat haar man in 1938 zijn carrière bij de Koninklijke Marine als schout bij nacht en commandant van Hr. Ms. Kreuzer Gelderland had afgerond. Haar zoon Hermann zag Sophie af en toe wel weer; hij had in Amstelveen een onderduikadres gevonden, en zelfs een hem passende werkring op een particulier laboratorium in de hoofdstad. Maar de tijden werden steeds moeilijker, de voedseltoestand slechter, de controle scherper en de spoorwegstaking van najaar 1944 belette persoonlijke contacten tussen de familie in den Haag en de onderduiker in het onverwarmde kamertje op de Overtoom in Amsterdam, die eenzaam en zwaar ondervoed tenslotte op 4 februari 1945 bezweek.

Na zijn terugkeer in Europa bleef Dresden, gelegen in de Russische bezettingszone, voor Johan gesloten. De fabriek was "onder Russische bescherming gesteld". Door de nieuwe machthebbers werd het bedrijf, dat van de oorlog zeer geleden had, langzaam weer opgebouwd.

Johan Steenbergen werd benoemd tot hoofd van de Nederlandse militaire missie in de Franse bezettingszone in Duitsland. Alle Nederlandse vertegenwoordigers bij de bezettende machten in Duitsland kregen militaire rangen, zodat Johan Steenbergen plotseling kolonel werd. Een merkwaardige ervaring voor deze man, wien de militaire wereld geheel vreemd was en ook niet lag. Hij placht dan ook bij voortdurende gek te steken met zijn rang, getuige het verhaal dat de Nederlandse Minister van Oorlog eens op inspectie kwam en Johan hem natuurlijk als militair met de nodige eerbied moest ontvangen. Op zijn hele dienst had hij slechts de beschikking over een korporaal (schrijver) en een soldaat (chauffeur). Deze liet hij toen — op de trap naar het kantoor — de houding aannemen, met de vraag aan de Minister: "Excellentie, mag ik U mijn troepen presenteren?" Ook was een probleem wie hij moest groeten, en hij liet niet na zijn omgeving de indruk te geven dat hij doodsbang was voor zijn eigen revolver. Veel deed hij in deze jaren aan het terugvoeren van gestolen Nederlandse eigendommen. Van zijn eigen bezittingen in Dresden kreeg hij via de bemiddeling van de latere Consul-Generaal Millenaar in Berlijn enkele meubelstukken terug.

Overigens waren deze eerste na-oorlogse jaren voor hem verre van gemakkelijk. Het verlies van de fabriek, zijn levenswerk, greep hem sterk aan. Bovendien overleden kort na elkaar zijn vrouw (Bonn 30 september 1948) en zijn moeder (den Haag 19 januari 1949)*).

Aan het militaire karakter van de verbindingdienst in Duitsland kwam een einde. Johan kwam weer in consulaire dienst. Korte tijd in München, daarna in het voorjaar van 1950 Hannover. Hier leefde hij weer op. Het beviel hem er uitstekend. Zijn gave om gemakkelijk menselijke contacten te leggen en zijn grote gastvrijheid, maakten zijn huis tot een centrum voor de uitgaande wereld van Hannover. Zijn huishouden werd gedaan door twee dames, de Fräulein Käthe Höhle (geb. 7 juni 1921) en Bärbel Goebel (geb. 4 maart 1925). "De meisjes", zoals zij in het familieleven werden genoemd, — vluchtelingen uit Oost-Duitsland — had hij van zijn voorganger overgenomen. Käthe had de leiding en kookte, Bärbel zorgde voor de bediening en het huis. De meisjes waren hem zeer toegedaan, al eiste hij veel van hen. Zo vroeg hij eens met Kerstmis negen gasten te logeren, zonder zich veel zorgen te maken over het feit dat hierdoor voor de meisjes geen vrije tijd met Kerstmis overbleef. Van oudsher had hij een strakke lijn tegenover klachten van het personeel; n.l.: "Als het U niet bevalt, so kündigen Sie".

Nicht Eleonora Johanna Ehrhardt-Steenbergen en achterneef Hein Ehrhardt bezochten Johan met Pinksteren 1953 in Hannover. Beiden waren zeer onder de indruk van de staat die neef en oom voerde, vooral van het bordje "Residence of the Consul of the Netherlands, Steenbergen", dat het fraaie hek van het huis sierde. Maar ook vermaakten zij zich over de wijze waarop iedere maaltijd werd aangekondigd. Bärbel ging dan bij de deur van de kamer staan, met de handen tegen de muur en zei: "Es ist angerichtet, Herr Consul".

Het beleid van Buitenlandse Zaken bracht echter mede dat het Consulaat in Hannover moest worden gesloten, en dat te Emden heropend. Zeer tegen zijn zin werd Johan dientengevolge begin 1954 naar Emden overgeplaatst. Een in vier talen gestelde adreswijziging deed mededeling van zijn nieuwe adres: Auricher Strasse 83, Emden. Een huis, dat weliswaar niet de "grandeur" van de residentie in Hannover had, maar toch ruim en comfortabel was. De meisjes en chauffeur Bruch gingen mee. Bij een bezoek dat achterneef Hein, wonend in het ogenschijnlijk nabije Leeuwarden, eind mei van dat jaar aan Emden bracht, trof hij het gehele gezelschap nogal in mineur aan. Enkele maanden later toen Hein met zijn moeder van Leeuwarden naar Emden toog (vijf uur met vijf verschillende middelen van vervoer), ter gelegenheid van een bloemenfeest in Wiesmoor in Oost-Friesland, was de hemel al aardig opgeklaard. De eerste contacten waren al gelegd, Johan had alweer zitting in de jury om de bloemenkoningin te kiezen, waarvan hij zeer genoot. Voor een grote menigte hield hij bij dat bloemenfeest een van zijn bekende korte, met humor doorspekte, toespraken - "Sie kennen meine Königstreue" - die zeer in de smaak viel.

Snel kwam een belangrijk contact tot stand, en wel met de Regierungspräsident van Oost-Friesland, een met onze Commissaris der Koningin vergelijkbare functie. Ludwig Hamann. Met de familie Hamann ontwikkelde zich ook een persoonlijke vriendschap al bleven de aanspreekvormen steeds "Herr Regierungspräsident" en "Herr Consul"; volgens Johan was dat nodig omdat het contact anders te nauw werd.

Herr Hamann, die in het Duitse verzet actief geweest was, stelde bijzonder veel prijs op het herstel van goede betrekkingen tussen zijn gebied en Nederland, en ging daarbij zelfs zover een poging te doen Nederlands te leren. Deze poging slaagde in zoverre dat hij veel sympathie won door in Nederlandse gezelschappen te zeggen: "Het is moeilijk voor een oude man om een vreemde taal te leren".

De verdiensten van de heer Hamann werden ook van Nederlandse zijde erkend: Johan Steenbergen mocht hem op 20 augustus 1957 de hoge onderscheiding van Commandeur in de Orde van Oranje-Nassau uitreiken.

Ook met de opvolger van de heer Hamann, dr. Heinrichs, waren de ambtelijke en persoonlijke contacten uitstekend.

Bijzonder veel heeft Johan Steenbergen gedaan voor de intensivering van de contacten tussen Oost-Friesland en Groningen, en in wijder verband tussen Noord-West Duitsland en Noord-Nederland.

In de heropening van de spoorlijn tussen Groningen en Bremen had hij een belangrijk aandeel. Gemakkelijk was deze bemiddelingstaak aanvankelijk zeker niet, getuige het verhaal dat — toen hij het gemeentebestuur van Groningen dan eindelijk zover had dat een groep Duisters welkom was — de toenmalige burgemeester het gezelschap eerst koel naar het raam van zijn kamer bracht en op de ruïnes van de Grote Markt wees, met een opmerking in de trant van: "Dit is Uw schuld, en nu gaan wij over tot de zaken".

Vooral de contacten met Groningen waren stevig. Enkele achtereenvolgende Commissarissen der Koningin en de Griffier der Staten logeerden regelmatig met hun vrouwen bij hem. Met zijn eigen Drente was het contact merkwaardigerwijze gering;

*) Sophie Catharine Marie Steenbergen-Brümmer was tot haar overlijden, bijna 92 jaar oud, zeer kras. Kenmerkend voor haar is b. v. het verhaal dat — toen zij 80 jaar oud was — een nieuwe hoed moest kopen, zij een bepaalde hoed niet wilde hebben met de motivering: "Die kan ik nog wel dragen als ik oud ben".

met Friesland bestond er een hartelijk contact via de toenmalige procureur-generaal Mr. de Zaaijer, en vooral ook via de Friese pers, waar hij een zeer goede naam had.

Johan Steenbergen

Bij zijn zeventigste verjaardag op 7 december 1956 bleek hoezeer hij in die paar jaren dat hij in Emden werkzaam was algemene waardering had gevonden. Het stadsbestuur van Emden plaatste ter ere van die gelegenheid een straatlantaarn voor zijn huis, met de motivering dat het niet juist was dat het voor het huis van "deze lachende diplomaat" donker was. In de familiekring gaf hij het commentaar: "Het lijkt wel of ik iedere avond dronken thuis kom". Verschillende Duitse en Nederlandse bladen besteedden aandacht aan deze verjaardag. Het meest kenmerkende is wel het volgende citaat uit een artikel in het Algemeen Handelsblad van 17 november 1956:

"Verscheidene malen mochten wij het voorrecht hebben de heer Steenbergen in zijn standplaats Emden te ontmoeten, zowel in zijn kantoor in het hoge sombere "Handels-hof", gebouwd aan de Nesserlanderstrasse, als in zijn gastvrije woning aan de hoofdweg naar Aurich. Steeds kwam hij ons met gulle gastvrijheid tegemoet, bereid om alle mogelijke wensen te vervullen. Verlangden wij introductie bij bepaalde Oostfriese instanties, onmiddellijk nam hij de telefoon van de haak en nodigde allerlei prominente figuren bij zich aan de huiselijke dis, 't liefst zelfs een gehele combinatie van vooraanstaande voorlichters, om "het de gast van het Algemeen Handelsblad zo gemakkelijk mogelijk te maken". Telkens weer bleek, dat de geïnvideerden dadelijk bereid waren aan de uitnodiging gevolg te geven, zodat wij herhaaldelijk konden zien met hoeveel spontaan respect de Duitse autoriteiten de Consul der Nederlanden van dienst wilden zijn.

Bij zulke gelegenheden is de heer Steenbergen altijd de volmaakte gastheer door zich, wanneer de contacten eenmaal zijn gelegd en de gesprekken "lopen", bescheiden op de achtergrond te houden, te luisteren en er niettemin zorg voor te dragen, dat de ontvangst een bijna feestelijk karakter draagt, de allure van een vriendschappelijke reünie".

Dat hij ook nog na zijn zeventigste in functie bleef had verschillende oorzaken. In de eerste plaats vervulde hij een belangrijke rol bij de Nederlands-Duitse onderhandelingen over een grenscontract in het stroomgebied van de Eems; zijn capaciteiten zullen zeker ook een rol gespeeld hebben. Ambtelijk was het ook mogelijk, doordat Johan Steenbergen pas zo laat beroepsconsul was geworden en nimmer in vaste dienst bij het Rijk was gekomen. Zijn tijdelijk arbeidsverband kon, zonder de pensioenwet te overtreden, verlengd worden. Dit ontbreken van een vaste aanstelling was overigens ook de reden dat Johan geen hogere ambtelijke post kreeg, zoals consul-generaal. Erg heeft hij hier niet onder geleden; de mogelijkheid van langer in dienst te blijven was hem dit meer dan waard. Overigens zal hij het met zijn geheel andere achtergronden ook wel eens moeilijk gevonden hebben zich te schikken in het departementale beleid.

De familie bezocht hem ook in Emden trouw. Achterneef Hein Ehrhardt kwam vaak een weekeind naar Emden, genietende van de goede verzorging van Bärbel en Käthe, de boeiende verhalen van zijn oom, de — misschien soms wat verre — wandelingen langs de wallen van Emden, en de bijzondere bijeenkomsten die zij samen bezochten. Bijeenkomsten zoals ter ere van een bezoek van Britse marineschepen aan de stad Emden, openingen van tentoonstellingen in Groningen, Emden en Oldenburg (ook Oldenburg en Osnabrück behoorden tot het rayon van Johan), een bezoek aan het verveningsbedrijf Wirsing in Oldenburg, een avond van de Nederlandse vereniging in Emden, en nog enkele bloemenfeesten in Wiesmoor. Eén bloemenfeest was daarom memorabel omdat in het kader van een verkiezingscampagne de toenmalige burgemeester van Berlijn, de latere Bondskanselier Willy Brandt, enkele ogenblikken aanwezig was. Johan slaagde er daarbij moeiteloos in een geschreven groet van deze burgemeester van de grootste stad te verkrijgen aan zijn achternichte Nanke Dikkers (dochter van dr. Aart Dikkers), in haar functie in het gemeentebestuur van de kleinste stad, Madurodam.

Deze tochten, en vele andere, werden aanvankelijk ondernomen met de auto van Johan, bestuurd door diens chauffeur Bruch, die met een levensgevaarlijke snelheid, alle verkeersregels negerend, over de toen nog zeer slechte wegen van Noordwest-Duitsland reed. Des te gevaarlijker omdat Johan, royaal als hij voor anderen kon zijn, voor zichzelf bijzonder zuinig was en nauwelijks tot de meest noodzakelijke onderhouds uitgaven voor de auto te bewegen was. Een klapband was dan ook geen uitzondering. Later was het tempo aanzienlijk rustiger, aangezien nu meest van de inmiddels door neef Hein aangeschafte Citroën 2CV (Eine hässliche Ente: so etwas nennt er auch einen Wagen) gebruik gemaakt werd. Van deze genoeglijke tochtjes genoot Johan overigens ook zeer. Soms kwam ook nicht Nora, Heins moeder, mee. Vermeldenswaard zijn zeker ook twee bezoeken, die neef Hein met chefs en collega's aan Oost-Friesland bracht voor de bezichtiging van waterstaatswerken. Bezoeken die op de bekende zorgvuldige wijze door Johan waren voorbereid en uiteraard als programmapunt een diner in de Auricherstrasse hadden.

Bij de papieren van Johan Steenbergen (f. a. : c9) bevindt zich dan ook een officiële kaart: "Johan Steenbergen, Kgl. Niederländischer Konsul gibt sich die Ehre de Heer Ir. H. Ehrhardt zu einem Abendessen am Dienstag, 9. August 1955, abends 19³⁰ Uhr in Emden, Auricherstr. 83 ergebenst einzuladen. U. A. w. g. bis 1. August 1955, Kgl. Niederländisches Konsulat Tel. 2004. Kleidung: zwanglos". Zoals gebruikelijk bij officiële diners (de heer Hamann was ook aanwezig), opende Johan de tafel met een toast op de Bundespräsident, waarvan hij dan vertelde dat hij de eer had gehad hem persoonlijk te leren kennen. Toen Hein daar later een grapje over maakte, zei Johan: "Och, dat gaat er bij die Duitsers in als koek", met dat gevoel voor relativering wat hem eigen was. Op weg naar de familie in den Haag lunchte Johan eens bij zijn neef in Leeuwarden, waar diens moeder toen ook logeerde in zijn driekamerflat. Vermakelijk was daarbij dat van deze drie kamers er snel twee als eetkamer moesten worden ingericht: de chauffeur Bruch moest natuurlijk apart eten. Bij deze gelegenheid kon Hein de losse tong die hij van zijn beide grootmoeders had geërfd weer eens niet in bedwang houden, en zei bij het begin van het maal, zoals hij zijn oom vele malen had horen zeggen: "Ich glaube, Bärbel, wir trinken einen Mosel". Een grapje wat maar nauwelijks gewaardeerd werd. Een ander voorbeeld van een dergelijke opmerking ving Johan bij het binnenkomen van gasten voor een diner in Emden prachtig op. Hein had een opmerking gemaakt over het feit dat de bekleding van de bank in de zitkamer geheel aan zijn eind was. De eerste gast, een Frau Baronin, werd onmiddellijk uitgenodigd op deze bank te gaan zitten, opdat de gaten niet zo zouden opvallen, want mijn neef heeft gezegd enz.

Bij deze diners was ook een vast programmapunt dat wanneer de soep aan beurt was - normale soeplepels bezat hij niet - hij altijd de kleine ronde lepel greep, die boven het bord lag, met de opmerking "Dazu benützen wir diese kleinen Löffelchen, denn dann dauert es länger". Een opmerking uitsluitend bedoeld om de gasten niet met het probleem te laten worstelen, waar ze nu in vredesnaam die soep mee moesten eten.

Op het laatst van zijn ambtelijk bestaan werd zelfs wel zijn medewerking ingeroepen om bij interne Oost-Friese moeilijkheden te bemiddelen. Desondanks hield hij steeds enige afstand. Kenmerkend is in dit verband ook het verhaal dat, toen neef Hein gevraagd was lid te worden van een Lionsclub in Leeuwarden, zijn prompte reactie was: "Dat moet je niet doen, want dan raak je veel te veel betrokken bij allerlei zaken, waar je maar beter buiten kunt blijven". Een wijs advies, achteraf bekeken.

Begin januari 1961 ontving Johan Steenbergen het Bundesverdienstkreuz 1. Klasse. Over de uitreiking van deze decoratie schreef hijzelf dat hij niet naar de crematie van de heer Hamann had gekund "omdat ik lang tevoren had toegezegd, op hetzelfde tijdstip de nieuwjaarsontvangst bij de minister-president van het land Niedersachsen te Hannover bij te wonen, waar ik een Duitse decoratie ontving. Het corps consulaire van Hannover was daarbij aanwezig. De Engelse consul-generaal sprak

eerst de ministerpresident toe, wat ik gedaan heb toen ik nog doyen was. Daarna sprak de ministerpresident met enige woorden, tot mij gericht, die ik beantwoordde. Hij nodigde ons uit voor wat hij noemde "de traditionele Steenbergens Pastete", ingevoerd sedert ik op een nieuwwaars-ontvangst had opgemerkt, dat ze bij al dat drinken ook maar een pastetje moesten geven." Ook in Hannover was hij dus kennelijk niet vergeten.

Ridder in de Orde van Oranje-Nassau was hij reeds in zijn Dresdner tijd; officier in die orde werd hij op 30 april 1956.

Op 1 maart 1961 eindigde zijn dienstverband als Consul der Nederlanden, waarbij hij opnieuw veel blijken van waardering ontving. Hij bleef voorlopig in Emden wonen en ook als Altkonsul verscheen hij nog vaak in het openbaar.

Na enige tijd kreeg hij het gevoel dat hij toch niet te lang meer in Emden moest blijven, hoe gezien hij ook was. Bovendien wilde de eigenares van zijn huis in de Auricherstrasse er graag weer de beschikking over hebben. Het plan ontstond toen, dat hij bij een zuster van deze eigenares, Frau Agathe Sogemeier in Niederstüter Hattingen/Ruhr in haar landhuis zou trekken, hetgeen na een hartelijk afscheid van Emden eind 1964 inderdaad geschiedde. Zelf schreef hij over de reden van zijn vertrek naar Niederstüter d. d. 21 oktober 1964: "Mijn huis verwisselde van bezitter en dat was de hoofdrede voor mijn vertrek. De zuster van mijn vroegere huisbezitter kon mij opnemen in een huis, dat vroeger door haar "Verwalter" werd bewoond en dat aan haar prachtige landhuis grenst. Het werd ook mijn tijd om van Emden afscheid te nemen. Ik heb dat gedaan op een tijdstip dat ik nog aller achtig bezat en midden in het maatschappelijke leven stond. Dat verandert wanneer mijn tijdgenoten hun functies neerleggen, zoals nu reeds met de Oberbürgermeister is gebeurd. Of mijn woning in het afgelegen Niederstüter, een klein gehuchtje, op den duur zal voldoen, moet later blijken, maar mij bleef geen andere keus over. Overigens is de omgeving, het natuurreservaat van de Elfringhauser Schweiz, zeer mooi. Mijn huis is kleiner dan dat te Emden, maar een vroegere nu dicht gemaakte veranda doet dienst als een zeer ruime werkkamer". Inderdaad waren de twijfels die ook uit deze brief al blijken, gerechtvaardigd. Er ontstonden al snel spanningen met de gastvrouw, ook tussen Bärbel en Käthe en Frau Sogemeier.

Bij een bezoek dat Nora en Hein Pinksteren 1965 aan Niederstüter brachten, speelde Frau Agathe Sogemeier wel de innemende gastvrouw, maar de spanningen waren zeer voelbaar. Nora had met vrouwelijke intuïtie het hier bijzonder moeilijk mee en begon er van kwartier tot kwartier slechter uit te zien, zodat neef Hein het nodig vond met zijn ook al bijna 80-jarige moeder maar weer zo snel mogelijk weg te gaan.

Tijdens dit bezoek bleek weer hoezeer bij Johan de herinnering aan de familie uit zijn jeugd voortleefde en hij ook parallellen met zijn huidige omgeving trok. De manier van lopen van Frau Sogemeier deed hem aan zijn Tante Jo Steenbergens denken, neef Hein kreeg weer de indruk dat hij associaties met Hermann Steenbergens opwekte. Het landhuis op zichzelf was prachtig, de inrichting eveneens, met glorie werden een tweetal echte Rubensens getoond. Kenmerkend was ook een belletje onder het kleed in de zitkamer, op de plaats waar mevrouw Sogemeier zat en waar zij met haar voet dan zeer nadrukkelijk Bärbel mee ontbood.

Het afscheid was allerhartelijkst. Het gehele gezelschap moest zingen "Komm bald zurück, denn ohne euch ist es halb so schön". Toen Nora en Hein wegreden, zei de eerste: "Dat nooit weer".

De relatie verslechterde snel. Gelukkig kon Johan Steenbergens via de bemiddeling van oud-Regeringspresident dr. Heinrichs eind 1965 een nieuw gebouw, zeer comfortabel en voor bewoning door zijn huishouding zeer geschikt huis aan de Prof. Haakstrasse 19 in Osnabrück betrekken. Lang heeft hij daarvan echter niet kunnen genieten, met Pasen 1966 was hij al enige weken ziek, maar mede dankzij de goede verzorging van Käthe, die zorgde dat hij het strikt noodzakelijke diët kon naleven, knapte hij weer wat op. Toch moet hij wel gevoeld hebben dat zijn einde naderde. Vele papieren, voor zijn erfgenamen niet van belang, verbrandde hij die zomer. Neef Hein wenst hij bij diens verjaardag (schr. d. d. 17 mei 1966) "voor de komende jaren het allerbeste". Toch maakte hij bij diens bezoek in juni 1966 nog wel een goede indruk, al hing er bij Heins vertrek iets in de lucht van een naderend afscheid.

Eind oktober 1966 kreeg hij een attaque. Na twee maanden in het ziekenhuis kwam hij weer thuis, waar Bärbel en Käthe hem op onnavolgbare wijze hebben verpleegd.

Johan Steenbergens overleed op 7 maart 1967, 80 jaar oud, te Osnabrück. Een herdenkingsdienst werd onder grote belangstelling op 9 maart in Osnabrück gehouden, waarbij de predikant die de dienst leidde naast een gedetailleerde opsomming van de feiten uit het leven van Johan, ook het tragische einde van Hermann Diedrich Steenbergens memoreerde.

Op 10 maart 1967 werd Johan Steenbergens in kleine kring naast zijn vrouw in Bonn begraven.

Naast zijn andere activiteiten heeft Johan Steenbergens in de naoorlogse periode tot het laatst toe bijzonder veel aandacht gegeven aan en werk verzet voor zijn belangen in Dresden. Vele processen voerde hij, o. a. in Duitsland en de Verenigde Staten, over zijn oude patenten, soms met een — beperkt — succes. In 1962 kwam hij, samen met anderen, tot de oprichting van een Westduitse IHAGEE, eerst in München, later in Frankfort, en tenslotte werd de zetel van dit bedrijf naar Berlijn verplaatst. Een model van een Westduitse Exacta is kort voor zijn dood gereed gekomen. Een productie op groter schaal is niet verwezenlijkt, hoewel deze firma nog wel voortbestaat. Het bedrijf in Dresden kwam na de oorlog weer tot grote bloei; kenmerkend is dat Johan zijn acties steeds zo trachtte te voeren, dat het Dresdner bedrijf zo min mogelijk schade werd gedaan.

Veel aandacht gaf hij, waar mogelijk, ook aan zijn oude medewerkers en hun nabestaanden in Dresden door het sturen van voedselpakketten. Hij zorgde dat zij het pensioen van de Ihagee kregen, dat hemzelf werd onthouden.

Samen met zijn zwager Jacob J. Dijkers richtte hij ter nagedachtenis van zijn broer Hermann de Hermann-Diedrich Steenbergens-Stichting op, een instelling welke ten doel heeft financiële steun te verlenen waar dit nodig is (zie ook III-E inl.).

Aan Johan Steenbergens herinneren een map met brieven en krantenknipsels (f. a. : c9), zijn consulaire eetservies met roodwit-blaue rand (f. a. : l 6), een fotoalbum uit zijn Emdner tijd (f. a. : a5), een asbak met zilveren rand (f. a. : k2) en enkele kleinere huishoudelijke zaken. Aan zijn broer Hermann de hangklok, die hij bij zijn koperen jubileum in Eindhoven van de hoofden van de andere gemeentelijke takken van dienst kreeg (Eindhoven 1 oktober 1935; bij J. J. Ehrhardt).

E-4: Nageslacht van Jan Steenbergen

an Steenbergen,

geb. Meppel 7.8.1824, gest. Meppel 29.7.1867, manufacturier ald.,

tr. Meppel 18.12.1850 Willemina Tuin, geb. Meppel 21.4.1824, gest. ald. 8.10.1864, dr. van Geert en Zwaantje Uiterwijk.

Johanna Elisabeth
Steenbergen,
geb. Meppel
26.6.1851,
gest. Meppel
25.2.1852

Geert
Steenbergen,
geb. Meppel
6.1.1853,
gest. Meppel
10.3.1858

Johanna Elisabeth
Steenbergen,
geb. Meppel
1.11.1854,
gest. Den Haag
22.5.1926
(zie: II-F)

Jan Steenbergen,
geb. Meppel 17.9.1856,
gest. Meppel 12.6.1904,
eigenaar textiel- en
modezaak te Meppel;
tr. Utrecht 5.9.1882
Sophie Catherine Marie
Brümmer, geb. Mens-
lage (Dtsl.) 25.1.1857,
gest. Den Haag
19.1.1949 (zie: II-F),
dr. van Hermann
Diedrich en Marie
Adelheid Mayer

Geert Steenbergen,
geb. Meppel 28.2.1859,
gest. Zwolle 15.5.1918,
tabaksfabrikant te
Zwolle,
tr. Zwolle 23.2.1886
Catharina Johanna
Lange, geb. Zwolle
29.5.1862, gest. Delft
13.2.1951, dr. van
Johan Jörgen en
Eleonora Johanna ter
Wee
(zie: II-C)

Zwaantiena
Hendrika
Steenbergen,
geb. Meppel
10.6.1862,
gest. Meppel
3.7.1885,
(zie: II-C)

ir. Hermann Diedrich Steenbergen,
geb. Meppel 21.8.1883,
gest. Amsterdam 4.2.1945,
scheikundig ingenieur Delft, directeur
Keuringsdienst van Waren, eerst te
Eindhoven en nadien te Nijmegen,
ongetrouwd.
Naar H. D. St. is de Hermann-Diedrich
teenbergen-Stichting genoemd
(zie: II-F)

Wilhelmine Marie Adelheid Steenbergen,
geb. Meppel 12.1.1885, woont 1974 Den
Haag; tr. Meppel 27.1.1912 Jacob Jan
Dijkers, geb. Meppel 11.11.1883, gest.
Den Haag 15.1.1968, zn. van Arend en
Jantje Harkema, zee-officier, laatste-
lijk Schout-bij-nacht en Commandant
Hr. Ms. Kruiser Gelderland, 1938 ge-
pensioneerd. Officier in de Orde van
Oranje-Nassau met de Zwaarden

Johan Steenbergen,
geb. Meppel 7.12.1886,
gest. Osnabrück 7.3.1967,
oprichter en directeur van de Ihagee
Kamerawerke in Dresden van 1912-
1942, Honorair-consul der Nederlanden
te Dresden 1928-1942, consulaire
dienst in San Fransisco 1942-1947,
chef Ned. militaire missie in de Franse
bezettingszone, met de rang van
kolonel, 1945-'48, Ned. cons. dienst
in München en Berlijn tot 1950, 1950-
'54 en 1954-'61 Consul der Nederlanden
in Hannover, resp. Emden,
woonde nadien achtereenvolgens te Emden,
Niederstütter en Osnabrück. Officier in de Orde van Oranje-Nassau, drager Verdienst-
kruis 1. Klasse Bundesrepublik Deutschland;
tr. Haarlem 19.10.1931 Elisabeth Nussbaum, geb. San Fransisco
21.9.1887, gest. Bonn 30.9.1948, kinderloos
(zie: II-F)

Eleonora Johanna Steenbergen,
tr. Johan Ehrhardt
(zie: II-B, E en
tabel III-A-12)

Hein Ehrhardt

Johan Jörgen Steenbergen,
geb. Zwolle 21.4.1889,
gest. Zwolle 5.6.1941,
kaashandelaar te Zwolle,
tr. Zwollerkerspel
14.9.1920 Martha Hendrika
Arisa Metzelaar, geb. Am-
sterdam 28.11.1896, gest.
Zwolle 25.2.1940, dr. van
Cornelis Albertus Metzelaar
en Arissa Eleman,
kinderloos.
(zie: II-C)

dr. A. J. Dijkers

Marianne J. E. J. Dijkers